

MEER VROUWEN
goed gevormd
wereldwijd

www.wereldsolidariteit.be

Politiek dossier

Inhoudstafel

Inleiding	p. 5
1. Waarom heeft armoede een vrouwengezicht?	p. 6
▪ Vrouwen moeten verschillende taken combineren	
▪ Vrouwen bekleden de mindere jobs	
▪ Het glazen plafond	
▪ Discriminatie van vrouwen	
2. Het belang van vorming voor vrouwen	p. 9
▪ Meer kansen op de arbeidsmarkt	
▪ Betere gezondheid van het ganse gezin	
▪ Betere positie en mondigheid van vrouwen in de samenleving	
3. Nood aan verschillende vormingstypes	p. 10
▪ Alfabetisering	
▪ Beroepsvorming	
▪ Vorming rond vrouwenrechten	
▪ Gezondheidsopvoeding	
4. Vrouwen organiseren zich!	P. 11
▪ Vrouwen richten coöperatieven op	
▪ Ze organiseren eigen vorming	
▪ Ze verdedigen gezamenlijk hun belangen	
5. Vorming en gelijke rechten beleidsmatig afdwingen	p. 14
▪ Gendermainstreaming	
▪ Actieplatform Peking	
▪ Millenniumverklaring	
6. Het genderbeleid in de Belgische ontwikkelingshulp	p. 17
▪ De Belgische wet over internationale samenwerking	
▪ Drie actieterreinen in het genderbeleid	
○ Basisonderwijs voor meisjes	
○ Recht op gezondheidszorg	
○ Vrede en veiligheid en strijd tegen seksueel geweld	
▪ Twee pijnpunten in het genderbeleid	
○ Vorming voor volwassen vrouwen?	
○ Gelijke rechten voor man en vrouw!	
7. Politieke aanbevelingen	p. 20
▪ Nood aan een vierde actieterrein in het genderbeleid	
▪ Meer vormingsmogelijkheden en betere toegang tot vorming voor volwassen vrouwen!	
○ Via bilaterale steun	
○ Via multilaterale steun	
○ Via indirecte steun	
▪ Politieke actie van Wereldsolidariteit	
Besluit	p. 24

Inleiding

Armoede heeft een vrouwen-gezicht. Meer dan 70% van de armen wereldwijd is vrouw. Daar zijn verschillende redenen voor: vrouwen moeten verschillende taken combineren, bekleden mindere jobs en lagere functies en worden vaak gediscrimineerd (hoofdstuk 1). Ook in België combineren vrouwen diverse risico's die samen sneller tot armoede leiden. Als ontwikkelingsorganisatie zullen we ons in dit politiek dossier echter beperken tot de armoede in het Zuiden.

Wereldsolidariteit is ervan overtuigd dat vorming een efficiënte manier is om de armoede onder vrouwen terug te dringen. Vorming vergroot de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt; zorgt voor een betere gezondheid van het ganse gezin en voor een betere positie en mondigheid van de vrouw in de samenleving (hoofdstuk 2). Vrouwen in het Zuiden hebben nood aan een waaier aan vormingstypes (hoofdstuk 3): leren lezen en schrijven; beroepsvorming; vorming rond vrouwenrechten of gezondheidsopvoeding. Dat blijkt ook uit een bevraging van onze partners in het Zuiden.

Ondanks de moeilijke situatie waarin vele vrouwen zich bevinden, blijven ze niet bij de pakken zitten. Overal ter wereld bundelen vrouwen hun krachten. Ze richten coöperatieven op, organiseren vorming, vechten tegen onrecht dat hen wordt aangedaan of verdedigen gezamenlijk hun belangen (hoofdstuk 4). Wereldsolidariteit steunt dergelijke initiatieven in het Zuiden. Dat die initiatieven hun effect niet missen, zien we dagelijks op het terrein!

Maar ook regeringen in Noord en Zuid moeten hun steentje bijdragen. We bestuderen welke beleidsinstrumenten voorhanden zijn om regeringen op hun verantwoordelijkheid te wijzen (hoofdstuk 5). We kijken hoe België dit een plaats geeft in haar ontwikkelingsbeleid en constateren dat ons land drie actieterreinen voor vrouwen heeft uitgewerkt: basisonderwijs voor meisjes, recht op gezondheidszorg, veiligheid en de strijd tegen seksueel geweld (hoofdstuk 6). Vorming voor volwassen vrouwen krijgt helaas amper aandacht of steun. Nochtans zou adequate vorming de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt direct vergroten en hun positie en mondigheid in de samenleving aanzienlijk bevorderen.

De politieke aanbevelingen (hoofdstuk 7) hebben als doel om het genderbeleid in de Belgische ontwikkelingshulp beter op punt te stellen. Wereldsolidariteit vraagt aan de minister van Ontwikkelings-samenwerking en de Belgische regering om hun beloftes uit 1995 en 2000 na te komen. Meer concreet vraagt Wereldsolidariteit om een vierde actieterrein aan het genderbeleid toe te voegen. Dit actieterrein moet door adequate en gerichte vorming de participatie van vrouwen aan het economische en politieke leven opschroeven. Bovendien moet men er ook op toezien dat vrouwen *toegang* tot die vorming krijgen. In vele landen hebben vrouwen namelijk minder recht op vorming dan mannen.

Aan alle geëngageerde mensen vragen we om deze oproep mee te ondersteunen. Dat kan via onze petitiekaart. Neem snel een kijkje op www.wereldsolidariteit.be.

1. Waarom heeft armoede een vrouwengezicht?

Zeventig procent van de armen is vrouw en het aandeel arme vrouwen lijkt alleen maar toe te nemen. Waarom heeft armoede een vrouwengezicht? We zetten de voornaamste oorzaken even op een rijtje.

A. Vrouwen moeten verschillende taken combineren

Vrouwen worden veel harder getroffen door armoede omdat ze verschillende taken moeten combineren. Een vrouw heeft doorgaans drie rollen te vervullen:

- productieve rol: als (betaalde) werkracht
- reproductieve rol: het huishouden en zorg voor kinderen en familieleden
- sociale rol: sociale taken of zorg voor de samenleving.

Globaal genomen besteden vrouwen minstens twee keer zoveel tijd aan zorgtaken (reproductieve rol) dan mannen. Het probleem daarbij is dat deze zorgende functie in de samenleving niet of onvoldoende financieel in rekening wordt gebracht. Dat maakt dat die rol sneller ondergewaardeerd wordt. Nochtans heeft ze een belangrijke economische waarde. Zo zou de onbezoldigde arbeid die vrouwen in 1997 leverden goed zijn voor 11.000 van de 23.000 miljard US dollars die toen in de wereld geproduceerd werden¹.

¹ WIDE (Women In Development), *Women in the market, A manual for popular economic literacy*, januari 1999.

Het aandeel vrouwen dat hoofdzakelijk onbetaald werk verrichtte, daalde tussen 1996 en 2006 weliswaar met 8%. Steeds meer vrouwen vinden dus een betaalde job buitenshuis². Maar de overstap van onbetaalde arbeid naar betaalde arbeid brengt soms ook moeilijkheden met zich mee: lange werkuren, laag loon, weinig respect voor moederschaprechten. Bovendien *blijft* de reproductieve rol vooral een vrouwenzaak waardoor de vrouw extra werk krijgt.

"Wist je dat Guinee eigenlijk 'vrouwen samen' betekent? Toen ons land ontstond, hadden ze al begrepen dat geen enkele maatschappij zonder vrouwen kan leven. Simpelweg omdat de vrouw leven is. Dat begint nu eindelijk bij onze vrouwen door te dringen. Nu pas kan de strijd beginnen om onze rechten op te eisen. Maar er blijft nood aan vorming en sensibilisering rond vrouwenrechten. Want een vrouw krijgt nog altijd geen erkenning voor het werk dat ze doet. En onze vrouwen verzetten heel wat. Ze werken dagenlang op het land, zorgen voor de kinderen, doen heel het huishouden, sprokkelen hout voor het vuur."

Rabiatou Sera Diallo, CNTG in Guinee

B. Vrouwen bekleden de mindere jobs

Vrouwen werken vaker dan mannen in menonwaardige omstandigheden, bekleden minder stabiele of minder betaalde jobs. De meerderheid van de vrouwen ter wereld heeft werk maar verdient niet genoeg om zichzelf en hun familie aan een inkomen van één dollar per dag/per

² Momenteel werkt 48% van de vrouwen ter wereld als werknemster met een officieel loon of salaris. Dat is 5% meer dan tien jaar geleden. ILO, *Global Employment Trends for Women Brief*, 2007.

persoon te helpen³. Bovendien verdienen vrouwen gemiddeld slechts tweederde van wat mannen verdienen, terwijl ze tweederde van alle arbeidsuren verrichten. Ondanks het harder werken, bezitten vrouwen wereldwijd minder dan de helft van de inkomsten en minder dan 1% van het wereldwijde vermogen. Dit staat een meer gelijkwaardige economische ontwikkeling van de vrouw in de weg.

Binnen de **formele sector** zijn vrouwen vooral vertegenwoordigd in de slechtst betaalde en minst stabiele jobs. Een typisch voorbeeld hiervan is de kledingindustrie, een zeer slecht betaalde sector waar het merendeel van de werknemers vrouw is. Voor hen zijn er zeer weinig mogelijkheden om door te groeien. Ze kunnen vaak geen gebruik maken van hun recht op vereniging of krijgen een aantal wettelijk verplichte voordelen niet.

"Vrouwen krijgen voor hetzelfde werk minder betaald, tot 40% minder! Er is geen wet voor gelijke behandeling. Dat is een van de actiepunten van onze organisatie: we willen dat gelijke behandeling opgenomen wordt in de arbeidsovereenkomsten. De discriminatie is moeilijk aan te klagen. Werkgevers geven het niet toe en vinden altijd excuses. De mentaliteit is nog teveel dat het loon van vrouwen slechts een aanvulling is op het loon van de man. Dat is op zich al fout maar het klopt ook niet want vrouwen zijn heel vaak het gezinshoofd."

Paulo Roberto do Nascimento, UGT in Brazilië

De overgrote meerderheid van vrouwen werkt in de **informele sector**. Vrouwen meer dan mannen. Zij werken doorgaans in slechte

³ Ruim tachtig miljoen vrouwen hebben geen werk. Dit is 22% meer dan tien jaar geleden! ILO, *Global Employment Trends for Women*, Update 2007.

werkomstandigheden, zonder formeel contract en worden zeer weinig betaald. In Benin bijvoorbeeld werkt 97% van de vrouwen informeel (tegenover 83% van de mannen); in India 91% van de vrouwen (tegenover 70%) en in Bolivia 75% (tegenover 55%). Het inkomen dat ze daar verdienen is zo laag dat ze er niet van kunnen overleven, hoeveel uren zij ook werken of hoeveel gezinsleden ze daarbij ook inschakelen.

Armoede manifesteert zich het meest acuut in **landelijke gebieden** waar landbouw de voornaamste economische activiteit is. In de armste regio's (Oost- en Zuid-Azië, Noorden Sub-Sahara Afrika, Midden-Oosten) nemen voornamelijk vrouwen de meeste taken in de landbouw op zich. Maar ondanks hun belangrijke rol in de landbouw, blijven deze plattelandsvrouwen een gemarginaliseerde groep in de samenleving. Ze hebben een gebrek aan opleiding, beslissingsmacht en rechten. Ze ondervinden meer moeilijkheden dan mannen om goede landbouwgrond, krediet, training en markttoegang te bekomen.

"Er is een zeer grote ongelijkheid tussen man en vrouw. In de landbouwsector in Bangladesh bijvoorbeeld verdienen vrouwen 40 taka per dag (0,42€/dag), terwijl mannen 80 taka (0,84€/dag) verdienen. Daarnaast worden ze vaak geïntimideerd, zowel in hun privé- als in hun professionele leven."

Sofia Begum, BSSF in Bangladesh

C. Het glazen plafond

Terwijl meer dan de helft van de wereldbevolking (50,5%) vrouw is, zijn slechts 5% van alle regeringsleiders ter wereld van het vrouwelijke geslacht! Hoge posities

bekleden in regeringen, in bedrijven maar ook in vakbonden en andere organisaties, blijft tot op de dag van vandaag een mannenzaak.

Ook bij onze eigen partners in het Zuiden merken wij deze tendens op. Paulo Roberto do Nascimento van de vakbondscentrale UGT in Brazilië verklaart: *“De syndicale leiders zijn opgevoed in een “machocultuur”. Er zijn sectoren die bijna exclusief vrouwelijk zijn: 90% van de werknemers in de textiel, kleding, onderwijs, voeding zijn vrouwen. Maar zelfs in die sectoren zijn de leiders bijna altijd mannen. En als vrouwen al in de syndicale structuren vertegenwoordigd zijn, doen ze vooral uitvoerend werk (administratie of financiële dienst) of hebben ze posten waar ze niet veel te zeggen hebben. Mannen hebben altijd de belangrijke posten en het laatste woord: als voorzitter, algemeen secretaris of schatbewaarder.”*

D. Discriminatie van vrouwen

Wereldwijd hebben vrouwen af te rekenen met allerlei vormen van discriminatie. In heel wat landen zijn vrouwen gewoon ‘minder waard’ dan mannen en krijgen ze daarom minder kansen of minder rechten. Soms is deze discriminatie bij wet vastgelegd; soms is ze gebaseerd op culturele of religieuze tradities. In beide gevallen belet het vrouwen om hun capaciteiten volledig te ontwikkelen of uit te oefenen.

Enkele voorbeelden van **discriminerende wetten**: in sommige landen hebben vrouwen geen eigendomsrecht of geen recht op toegang tot natuurlijke of economische hulpbronnen (zoals een eigen inkomen, een lening of grond). Ze mogen niet alleen de straat op; hebben geen recht op spreken in het openbaar of mogen niet deelnemen

aan de politieke besluitvorming. Soms mogen vrouwen zelfs niet autorijden of fietsen. Deze uitsluiting is uitzonderlijk bij wet vastgelegd, meestal is het een ongeschreven regel door de plaatselijke **culturele of religieuze tradities**. Volgens het christendom bijvoorbeeld, kunnen vrouwen nog steeds geen priester worden.

“Meisjes in Cambodja krijgen vanaf hun geboorte minder kansen dan jongens: ze mogen het huis niet verlaten en krijgen doorgaans geen fatsoenlijk onderwijs. Eenmaal getrouwd, verblijven ze in het huis van hun man, zorgen ze voor familie en doen de huishoudelijke taken. Buitenshuis werken is geen optie. Daarnaast hebben vrouwen zelf weinig vertrouwen in vrouwelijke leiders door het beeld van vrouwen dat ze van jongsaf ingeprent krijgen. En tenslotte is de overheid niet erg genderbewust en vrouwvriendelijk,” merkt **Sreng Meng** van CLC in Cambodja op.

Ook vrouwen in Bangladesh ondervinden discriminatie en blijven zo verstoken van bepaalde jobs. Sandhaya, de drijvende kracht achter het vrouwenprogramma van Gonoshasthaya Kendra (GK) in Bangladesh, legt uit: *“In onze samenleving – bijna 85% moslim – is er een strikte scheiding tussen mannen en vrouwen. Enkel vrouwen mogen vrouwen verzorgen. Verpleegsters krijgen soms af te rekenen met conservatieve mannen, die een studerende en verplegende vrouw godlasterend vinden. Ik ga ook vaak op verpleegronde en heb al verschillende keren klappen gekregen van mannen die me verwijten dat ik met mijn ‘ongodsdienstig gedrag’ aardbevingen en overstromingen uitlok.”*

2. Het belang van vorming voor vrouwen

Vrouwen vormen is belangrijk in het kader van armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling. Vorming is namelijk cruciaal om de wereldwijde armoede minder vrouwelijk te maken, om de kansen van de vrouw op de arbeidsmarkt te vergroten, om de gezondheid van de vrouw en haar gezin te verbeteren, om meer gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen te realiseren en haar positie in de samenleving te verstevigen. Een gevormde vrouw is een mondigere vrouw, die de plaats -die haar toekomst- kan opeisen. Toch is wereldwijd tweederde van de analfabeten vrouw⁴.

A. Meer kansen op arbeidsmarkt

Doelgerichte vorming vergroot de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt. Het stelt hen in staat om een job te vinden of naar een betere baan te zoeken⁵. Door te participeren op de arbeidsmarkt is er een hogere productiviteit en economische groei en de gezinnen beschikken over hogere inkomens. De vrouwen zelf ervaren dikwijls meer eigenwaarde of onafhankelijkheid en participeren vaker aan het sociale leven.

⁴ World Economic Forum, *Annual Report 2006-2007*.

⁵ De voorbije zeven jaar is het verschil tussen vrouwelijke en mannelijke participatie op de arbeidsmarkt amper veranderd. Het aandeel vrouwelijke participatie daalde zelfs lichtjes tot 52,4% (tov 53% in 1996), maar dat is vooral te wijten aan het feit dat meer meisjes een opleiding genieten waardoor het aantal jonge vrouwen op de arbeidsmarkt tijdelijk daalt. IAO: *Time for Equality at Work*, april 2003 en *Global Employment Trends for Women*, maart 2007.

Onderzoek op macroniveau heeft aangetoond dat de economische groei in Sub-Sahara Afrika, Zuid-Azië en Noord-Afrika in de periode 1960-1992 jaarlijks respectievelijk 0,7%, 1,7% en 2,2% hoger zou geweest zijn indien deze regio's de sekse kloof in onderwijsparticipatie op dezelfde wijze hadden gedicht als Oost-Azië. (Wereldbank, 2001)

B. Betere gezondheid van het ganze gezin

Vrouwen vormen heeft een positieve impact op de voeding en gezondheid van het gezin en op de schoolresultaten van de kinderen. Vrouwen die minder lang naar school zijn geweest, gebruiken minder voorbehoedsmiddelen en hebben meer kinderen, die op hun beurt minder lang naar school gaan en minder goed gevoed en verzorgd zijn. Baby's van moeders die geen school hebben genoten, lopen twee keer meer kans om te sterven voor het eerste levensjaar dan baby's van wie de moeder middelbaar onderwijs heeft gevolgd. Kortom, het verbeteren van de levensomstandigheden en vorming van moeders – die vaak de grootste verantwoordelijkheid dragen in de opvoeding van de kinderen – is cruciaal voor de verbetering van de levensomstandigheden van volgende generaties⁶.

C. Betere positie en mondigheid van vrouwen in de samenleving

Vorming is een zeer efficiënt instrument om te "empoweren", om de mondigheid, positie en participatie

⁶ VN, *Global Monitoring Report 2007*, Hoofdstuk 3 "Gender, Equality and Women's Empowerment", 2007.

van vrouwen in de samenleving te versterken⁷. Want vorming stelt vrouwen niet alleen in staat om hun levenskwaliteit en –standaard te verbeteren; het biedt hen ook de kans om actief deel te nemen aan het sociale, politieke, economische en culturele leven. Het biedt hen meer kennis over hun rechten en meer eigenwaarde of kracht om die rechten ook effectief af te dwingen. Er bestaat geen doeltreffender instrument voor ontwikkeling dan de “empowerment” van vrouwen.

3. Nood aan verschillende vormingstypes

Welk soort vorming hebben vrouwen in ontwikkelingslanden juist nodig? Wereldsolidariteit wou de mening van haar partners hier rond graag weten. Via de partners vroegen we aan 500 vrouwen in het Zuiden welke vorming zij voor de vrouwen in hun land het meest belangrijk vonden en waarom. Het betreft geen wetenschappelijke studie maar een kleine steekproef bij onze partners op het veld.

Uit de gerichte bevraging komt duidelijk naar voren dat vier vormingstypes belangrijk zijn:

- alfabetisering;
- gezondheidsopleiding (vorming rond aids, borstvoeding, hygiëne);
- beroepsvorming (aanleren van een beroep, hoe omgaan met geld, opleiding rond een microkrediet);

⁷ Definitie van empowerment: “An empowered woman is one who has the agency to formulate strategic choices and to control resources and decisions that affect important life outcomes” (Kabeer, 1999).

- vorming in vrouwenrechten (rechten van migrantenvrouwen, IAO-normen, ...).

Er is weinig verschil te noteren tussen de antwoorden van vrouwen in Azië, Afrika of Latijns-Amerika. Wat wel een verschil geeft, is de positie van de ondervraagde vrouw.

Vrouwen aan de basis opteren eerder voor alfabetisering en beroepsvorming. De meer opgeleide vrouw of vrouwen in leidinggevende posities wijzen eerder op het strategisch belang van vorming rond vrouwenrechten of gezondheid. Vrouwen die in de samenleving minder rechten genieten als mannen, kiezen ook eerder voor vorming rond vrouwenrechten.

Vrouwen die **alfabetisering** als belangrijkste vorming aanduiden, geven o.a. als reden dat alfabetisering de vrouw helpt in haar dagdagelijkse leven en dat de vrouw via alfabetisering haar commerciële activiteiten beter kan beheren. Een groot knelpunt volgens hen is echter de beperkte toegang voor volwassen vrouwen tot alfabetisering.

“In Rwanda blijven de vrouwen meestal thuis om het huishouden te doen en voor de kinderen te zorgen. De toegang tot de middelen om te leren lezen en schrijven is zeer beperkt voor deze vrouwen omdat ze 24 op 24 thuis bezig zijn.”

Vertegenwoordigster van **JOCF** in Rwanda

Beroepsvorming is voor vele van de ondervraagde vrouwen een hulp in het opbouwen van financiële zekerheid en “de beste manier om zich in de (economische) gemeenschap te integreren. Het zorgt ook voor het uitbouwen van professionele en andere contacten”.

Bij de beroepsvorming kan en mag men de informele economie niet negeren. Zo is het zeer belangrijk om ondernemerschap te promoten. Dat biedt vrouwen de kans om een eigen bedrijf te beginnen of op z'n minst zelfstandiger en onafhankelijker te zijn en bij te dragen aan de socio-economische ontwikkelingen in hun land.

"Het merendeel van onze militanten heeft weinig tot geen beroepsvorming genoten zodat ze gedwongen worden om werk te zoeken in de informele sector. Goede professionele vorming is noodzakelijk zodat ze beter werk kunnen vinden."

Vertegenwoordigster van **CLTM** – Mauritanië

informatie. Men moet vooral mensen die leven in landelijke gebieden beter ondersteunen omdat zij over minder middelen en toegang tot gezondheidsopvoeding beschikken. Vrouwen zijn vaak de spil in de familie en daarom zou gezondheidsopvoeding en hygiëne voor een groot deel naar vrouwen gericht moeten zijn.

"Het is nog steeds taboe om te praten over seksueel overdraagbare aandoeningen. Maar het is noodzakelijk want vele meisjes in de steden worden er door getroffen. Omgaan met je seksualiteit moet bespreekbaar worden."

Vertegenwoordigster van **Juventud Obrera Cristiana del Peru** – Peru

Vorming rond vrouwenrechten krijgt o.a. veel bijval in Bangladesh. De vrouwen in dit moslimland zien vrouwenrechten als een belangrijk instrument om zich zowel in een arbeidssituatie als in een familiale omgeving te kunnen verdedigen. Naast de vorming over vrouwenrechten is het ook belangrijk om aan te geven hoe een vrouw haar rechten kan afdwingen.

"Vorming rond vrouwenrechten en huishoudelijk geweld is nodig. Het percentage van gezinnen met huishoudelijk geweld ligt zeer hoog. Vorming is noodzakelijk zodat de vrouwen zich gesterkt voelen om een klacht in te dienen en voor hun rechten op te komen."

Vertegenwoordigster van de vakbond voor kledij, textiel en leder van **Jaragua** – Brazilië

Vrouwen die **gezondheidsopvoeding** als belangrijkste vorming aanduiden, wijzen op de nood aan juiste informatie en een gemakkelijkere toegang tot die

4. Vrouwen organiseren zich!

Armoede mag dan een vrouwengezicht hebben; vrouwen blijven niet bij de pakken zitten. Overal ter wereld bundelen vrouwen hun krachten om voor hun rechten op te komen. Ze richten coöperatieven op en sluiten kleine leningen af, ze organiseren eigen vorming of voeren actie om hun rechten af te dwingen. Gevormde vrouwen zullen zich doorgaans sneller organiseren en beter voor zichzelf opkomen. Ze zijn meer op de hoogte van hun rechten en overtuigd van hun capaciteiten. Vrouwen ondersteunen in zelforganisatie is daarom een zeer efficiënte manier om de leef –en werkomstandigheden van vrouwen te verbeteren. Een goed voorbeeld vind je in onderstaand kader.

NATIONAL DOMESTIC WORKERS MOVEMENT (NDWM) organiseert het huispersoneel in India, waar het huispersoneel voornamelijk uit vrouwen en meisjes bestaat. NDWM stimuleert bij de meisjes en vrouwen vooral het gevoel van verantwoordelijkheid en initiatief. Zij zijn het die het leiderschap opnemen in de beweging, contacten leggen met andere lotgenoten en die de beweging van onderuit dragen. In het beste geval leidt dat tot wijken waar oudere meisjes de nieuwkomers contacteren, opvangen en de weg wijzen. Velen kunnen daarom hun werk met een vorm van scholing combineren. NDWM bereikt op die manier meer dan 4 miljoen vrouwen en kinderen en telt een 400 lokale medewerkers, verspreid over heel India.

NDWM ijvert ook voor de erkenning van huishoudelijk werk als volwaardige arbeid en voor de erkenning van de economische en persoonlijke rechten van dienstmeisjes. Niet zonder resultaat. Daar waar dienstmeisjes vroeger zeven dagen op zeven en dag en nacht ter beschikking moesten staan van hun werkgever, is nu in vele gevallen een maximum aantal werkuren en een minimum loon bij wet vastgelegd. Elementaire arbeidsrechten zoals ziekteverzekering en pensioenen zijn echter nog toekomstmuziek.

A. Vrouwen richten coöperatieven op

Vrouwen richten allerlei coöperatieven voor vrouwen op. Via de coöperatieve kunnen ze een betere prijs voor hun producten bedingen of spaar- en leengroepen vormen. Tijdens de bijeenkomsten van deze groepen wordt vaak ook voorlichting (hygiëne, ziektes, ...) of praktische vorming (bvb. hoe omgaan met geld) gegeven.

Microfinanciering is een van de meest populaire economische strategieën in de ontwikkelingshulp

om arme en landloze vrouwen te helpen in hun zelfvoorziening⁸. Het is ook een efficiënt instrument: maar liefst 98% van de leningen wordt terugbetaald.

CEDAC tracht aan problemen van vrouwen het hoofd te bieden door sociale economieprojecten en coöperatieven op te starten. 90 % van de deelnemers zijn vrouwen die informeel werken en een inkomen zoeken voor hun gezin. Vaak hebben ze kleine kinderen. Daarom is het moeilijk werk te vinden. Door zich te organiseren in een coöperatieve gaat dat gemakkelijker. Voorbeelden van kleine coöperatieven zijn: brood bakken en traiteurdienst; artisanat; poppen borduren; honig, confituur maken. CEDAC geeft vorming zodat vrouwen voor hun rechten kunnen opkomen of de oorzaken en oplossingen van hun problemen kennen. CEDAC motiveert vrouwen om deel te nemen in wijkraden, gemeenteraden, in netwerken van sociale economie of in vrouwenraden.

CEDAC is een partner van Wereldsolidariteit en gevestigd in de staat Rio, Brazilië.

Door de toegenomen welvaart sturen deze vrouwen hun kinderen naar school en weten ze vaak ook nog wat geld te sparen. De hogere en stabielere inkomens leiden ook tot betere voeding, leefomstandigheden en preventieve gezondheidszorg. Het zeggenschap van de vrouw neemt ook vaak toe, met als gevolg dat hun zelfvertrouwen groeit. Toch kunnen deze coöperatieven hulp gebruiken; o.a. door betere toegang tot kapitaal en meer kapitaal, meer adequate vorming rond ondernemerschap, alfabetisering of vrouwenrechten.

⁸ UN Millennium Project, Task Force on gender Equality, *Taking Action: achieving gender equality and empowering women*, 2005.

B. Ze organiseren eigen vorming

Tal van (vrouwen)organisaties geven vorming aan vrouwen. Die organisaties hebben vaak een goed zicht op de lokale onderwijs- en vormingsbehoeften en spelen vaak ook een cruciale rol in het begeleiden van vrouwen naar de juiste vorming. De vorming kan verschillende vormen aannemen: leren lezen en schrijven; via concrete voorbeelden en didactisch materiaal inzicht krijgen in hygiëne, gezondheid en voortplanting, in de gelijkheid tussen man en vrouw of in vrouwenrechten, geldbeheer, enz. Of de opleiding kan gaan over het verwerven van concrete vaardigheden via een specifieke beroepsopleiding. De vrouw krijgt zo op korte termijn een perspectief op het uitoefenen van een vak, een bron van inkomsten en een zinvolle deelname aan de samenleving.

GK of *Gonoshasthaya Kendra* (de beweging voor volksgezondheid) biedt beroepsvorming aan volwassen vrouwen. Oorspronkelijk startte de organisatie met vrouwen op te leiden tot verpleegkundigen. De opleiding is nog steeds gratis maar in ruil moeten de studenten 10 jaar bij GK blijven en de filosofie van GK onderschrijven: tot in de kleinste uithoek van het land medische zorgen verstrekken en betaling vragen aan hun patiënten naar gelang het inkomen. GK beschikt momenteel over 39 gezondheidscentra en 2000 verpleegkundigen (paramedicals). Ondertussen voorziet GK ook in andere vormingen, ook voor jobs die in Bangladesh (en zelfs in België) gewoonlijk niet door vrouwen worden uitgeoefend: lasser, meubelmaker, elektricien of taxichauffeur.

C. Ze verdedigen gezamenlijk hun belangen

Diverse (vrouwen)organisaties en vakbonden komen op voor gelijke rechten voor mannen én vrouwen. Ze verspreiden informatie over de rechten van vrouwen en doen aan sensibilisering. Ze maken de publieke opinie bewust van de ongelijke kansen waar vrouwen zich mee geconfronteerd zien en richten zich daarbij op zowel mannen als vrouwen. Want als een organisatie een onevenwichtige genderrelatie wil rechte trekken, moet die zich zowel naar de vrouw als naar de man richten. Zo willen ze vrouwenrechten niet alleen in wetten verankeren, maar ook in het hart en de geest van zowel man als vrouw.

Vele organisaties zetten niet alleen sensibiliseringscampagnes op, ze verdedigen tegelijkertijd ook de belangen van vrouwen via politiek werk. Ook vakbonden spelen hierin een cruciale rol. Via workshops krijgen vrouwelijke werkneemsters inzicht in arbeidsrechten, compromissen maken, veiligheid, gender en zelfwaardering. Ze leren wat hun rechten zijn en welke instrumenten voorhanden zijn om die rechten af te dwingen. Zij kunnen op hun beurt nuttige informatie aan hun collega's doorgeven en hen aansporen om voor hun rechten op te komen. Op nationaal niveau verrichten ze politiek werk.

In Cambodja werken heel veel vrouwen in de informele sector. De vakbond CLC tracht deze informele arbeidsters te organiseren en helpt hun belangen te verdedigen. Ze richtte daarvoor de vereniging **IDEA** op (Independent Democratic Economic Association). IDEA tracht de problemen van de informele economie (zoals geen recht op werkloosheidsuitkering, geen pensioensrechten, geen gezondheidszorg, ...) in kaart te brengen en te onderhandelen met de overheid. Zo trachten ze via politieke acties de werkomstandigheden in de informele economie te verbeteren. Maar het blijft moeilijk. Weinig vrouwen treden toe tot de vakbond, zeker in de informele economie. Want vrouwen werken vaak van thuis uit en zijn minder georganiseerd dan mannen.

5. Vorming en gelijke rechten beleidsmatig afdwingen

Vorming voor vrouwen is belangrijk, wil men de armoede in het Zuiden op een structurele wijze terugdringen. Die vorming moet op maat zijn van de noden van de vrouw en bestaan uit verschillende types. Toch is vorming alleen niet voldoende. Men moet tegelijkertijd garanderen dat vrouwen de toegang tot vorming krijgen en zich zo kunnen verzekeren van een betere positie op de arbeidsmarkt. Daarvoor is een gelijkberechtiging van vrouwen en een versterking van hun maatschappelijke positie (empowerment) noodzakelijk. Met andere woorden moet een investering in de vorming van volwassen vrouwen gepaard gaan met een genderbeleid, een beleid dat erop gericht is om vrouwen en mannen gelijke rechten en kansen te geven. Dat weet ook de Belgische regering.

Sinds de jaren '90 legt de Belgische regering in haar ontwikkelingsprojecten ook de nadruk op de rol van beide geslachten in de samenleving en op hun onderlinge relaties. Dit noemen ze de "gender"-aanpak.

A. Gendermainstreaming

Gender verwijst naar de maatschappelijke rol van mannen en vrouwen binnen een specifieke samenleving. De relaties tussen beide seksen verschillen volgens cultuur of sociale context en veranderen in de tijd⁹. Gender bepaalt voor een groot stuk de identiteit van mannen en vrouwen: hun tijdsbesteding, taken, rechten en plichten. Voor vrouwen betekent dit doorgaans een kleinere toegang tot en controle over de productiefactoren als arbeid, kapitaal, land, onderwijs en minder participatie aan besluitvorming thuis en in de samenleving¹⁰.

Gender wordt traditioneel in drie domeinen opgedeeld. Elk van deze drie domeinen zou aandacht moeten krijgen in het Belgische ontwikkelingsbeleid:

- capaciteitsontwikkeling van vrouwen (opleiding, gezondheid, voeding)
- vergroten van de kansen en mogelijkheden van vrouwen (toegang tot vorming, grond, eigendom, geld, werk en inkomen)

⁹ In tegenstelling tot gender, verwijst "seks" naar de biologische verschillen tussen man en vrouw.

¹⁰ Professor Holvoet, genderexperte aan de Universiteit van Antwerpen, lichtte recent het genderbeleid en de genderacties van de Belgische ontwikkelingshulp door. Nathalie Holvoet (UA), *Evoluties in het ontwikkelingsdenken en -beleid, Nieuwe kansen voor genderbeleid*, 2007.

- meer empowerment van de vrouw (de mogelijkheid om keuzes te maken die voor verandering zorgen)¹¹.

Op de vierde Wereldvrouwenconferentie¹² van de Verenigde Naties is beslist dat gender-mainstreaming¹³ de beste manier is om gelijkheid tussen mannen en vrouwen te realiseren. Het ultieme doel van gendermainstreaming is dat iedereen in de samenleving kan participeren in en genieten van ontwikkeling.

Om tot gelijkheid te komen, moeten institutionele praktijken en de sociale verhoudingen die deze ongelijkheden versterken of in stand houden, gewijzigd worden. Gelijkheid tussen mannen en vrouwen betekent niet dat mannen en vrouwen gelijk moeten zijn, wel dat ze gelijke rechten, kansen en verantwoordelijkheden moeten krijgen in het leven. Onderwijs en vorming nemen daarbij een belangrijke plaats in.

Quasi alle overheden en regeringsleiders beseffen ondertussen dat een genderbeleid en gendermainstreaming van groot belang zijn en zijn op meerdere fora

¹¹ Millennium Project Task Force on Gender Equality, *Background Paper 2003*.

¹² Tussen 1975 en 1995 organiseerden de Verenigde Naties vijf grote wereldconferenties met als doel strategieën en actieplannen voor de bevordering van vrouwenrechten en -kansen op punt te stellen. Het is in Beijing/Peking dat het concept gender vorm krijgt en dat ook de resultaten van andere conferenties en internationale akkoorden opgenomen worden, zoals de Universele Verklaring van de rechten van de Mens en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW).

¹³ "Gendermainstreaming" bestaat uit de integratie van gendergelijkheid in alle ontwikkelingsbeleidslijnen, programma's en projecten.

hiertoe verplichtingen of engagementen aangegaan. Ook België onderschreef deze afspraken. We staan in dit politiek dossier stil bij het Peking Actieplatform van de 4de VN-Vrouwenconferentie (1995) en de Millenniumverklaring van de Verenigde Naties (2000). Het Belgische ontwikkelingsbeleid moet zich aan deze internationale afspraken houden. Wat staat er in deze afspraken specifiek rond onderwijs en vorming voor vrouwen? Een kort overzicht.

B. Actieplatform van Peking

Het actieplatform heeft in totaal 12 essentiële aandachtspunten. Twee daarvan zijn voor dit dossier van belang:

- **Vrouwen en onderwijs:** ongelijkheden en onvolkomenheden in en ongelijke toegang tot onderwijs en opleiding (nr. 2);
- **Vrouwen en economie:** ongelijkheden in economische structuren en beleidsmaatregelen, in alle vormen van productieve activiteiten en in de toegang tot hulpbronnen (nr. 6).

Beijing Actieplatform

Het Beijing Actieplatform is gebaseerd op de principes van sociale rechtvaardigheid en mensenrechten en strekt zich uit over 12 specifieke actiegebieden:

- 1) vrouwen en armoede
- 2) vrouwen en onderwijs**
- 3) gezondheid
- 4) geweld tegen vrouwen
- 5) gewapende conflicten
- 6) vrouwen en economie**
- 7) politieke macht en besluitvorming
- 8) institutionele verbetering van de positie van de vrouw
- 9) persoonlijke rechten van vrouwen
- 10) media
- 11) milieu
- 12) kleine meisjes

Het aandachtspunt vrouwen en onderwijs bestaat uit een aantal strategische doelstellingen:

- gelijke toegang tot onderwijs waarborgen;
- ***analfabetisme onder vrouwen en uitbannen***;
- ***de toegang van vrouwen tot beroepsonderwijs, wetenschap en technologie en permanente vorming verbeteren (B3)***;
- onderwijs en opleidingen zonder discriminatie ontwikkelen;
- voldoende middelen toekennen voor en toezicht houden op de uitvoering van onderwijs-hervormingen;
- ***permanente vorming en opleiding voor meisjes en vrouwen bevorderen (B6)***.

Het aandachtspunt rond vrouwen en economie bestaat uit de volgende strategische doelstellingen:

- de economische rechten en onafhankelijkheid van vrouwen bevorderen, inclusief toegang tot werkgelegenheid, passende arbeidsvoorwaarden en zeggenschap over economische hulpbronnen (F1);
- de gelijke toegang van vrouwen tot hulpbronnen, werkgelegenheid, afzetgebieden en handel vergemakkelijken;
- ***voorzien in zakelijke dienstverlening, opleiding en toegang tot afzetgebieden, informatie en technologie, vooral voor vrouwen met een laag inkomen (F3)***;
- de economische capaciteit en de commerciële netwerken van vrouwen versterken;
- seksescheiding in de beroepsuitoefening en alle vormen van discriminatie bij de arbeidsvoorziening uitbannen;

- harmonisatie van verantwoordelijkheden voor werk en gezin van vrouwen en mannen bevorderen.

België heeft ondertussen inspanningen geleverd om de Pekingdoelstellingen te realiseren. Op institutioneel vlak richtte België het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen en een cel "gendermainstreaming".

Op juridisch vlak kwam er op 6 maart 1996 een wet '*streckende de controle op de toepassing van de resoluties van de wereldvrouwenconferentie ...*' Deze wet verplicht de regering (o.a. de minister van ontwikkelingssamenwerking) om elk jaar verslag uit te brengen bij het parlement over welke initiatieven ze heeft ondernomen om de Pekingdoelstellingen te concretiseren. De wet verankert ook het principe van gendermainstreaming¹⁴ en bepaalt dat alle maatregelen en alle acties van de regering voortaan eerst zullen worden geëvalueerd op haar genderimpact vooraleer te worden uitgevoerd. Dit geldt ook voor de Belgische ontwikkelingshulp.

C. Millenniumverklaring

In 2000 werden een aantal doelstellingen uit het Peking Actieplatform overgenomen in de Millenniumdoelstellingen, zoals bepaald in de Millenniumverklaring. De Millenniumdoelstellingen zijn 8 wereldwijde doelstellingen om het aantal mensen in armoede tegen 2015 met de helft terug te brengen. In de Millenniumverklaring erkennen 191 regeringen dat de gelijkheid van mannen en vrouwen moet bevorderd

¹⁴ Het gaat hier om een stapsgewijze strategie op lange termijn of anders gezegd de integratie van gendergelijkheid in alle ontwikkelingsbeleidslijnen, programma's en projecten.

worden, wil men de armoede wereldwijd bestrijden en een echt duurzame ontwikkeling bevorderen.

De Millenniumverklaring

De acht *Millenniumdoelstellingen*

- uitroeien van extreme armoede en honger
- basisonderwijs voor elk kind
- bevorderen van gelijkwaardigheid van vrouwen en mannen
- verminderen van de kindersterfte
- verbeteren van de gezondheid van moeders
- bestrijden van HIV-AIDS, malaria en andere ziektes
- waarborgen voor een duurzaam milieu
- mondiaal partnerschap voor ontwikkeling

De gelijke behandeling van man en vrouw wordt aangehaald in Millenniumdoel drie¹⁵:

- geslachtsgebonden ongelijkheid uitbannen tegen 2005, prioritair in het basis- en secundair onderwijs en later, tegen 2015, in alle onderwijsniveaus;
- aandeel vrouwen voor betaald werk drastisch verhogen;
- gelijke vertegenwoordiging van vrouwen in de nationale parlementen.

Helaas is de genderdoelstelling in de Millenniumverklaring heel wat minder concreet en ambitieus dan de genderdoelstellingen in de Pekingverklaring¹⁶. Zelfs de Wereldbank

¹⁵ Zie de website van de Verenigde Naties op <http://unstats.un.org>.

¹⁶ Dat wordt bijvoorbeeld zeer duidelijk wanneer je kijkt naar de gehanteerde indicatoren. Zo zijn de *Gender Development Index* (GDI) en de *Gender Empowerment Measure* (GEM) niet volledig in de Millenniumdoelstellingen opgenomen. Hoewel deze indicatoren voorbij gaan aan de

geeft toe dat de indicatoren van de Millenniumdoelstellingen inadequaat zijn om de evolutie in empowerment van vrouwen te meten¹⁷. Toch was het cruciaal dat gender ook in de Millenniumdoelstellingen werd opgenomen. Al was het maar omdat regeringen in Noord en Zuid –helaas- veel meer spreken over de Millenniumverklaring dan over de Pekingverklaring.

6. Het genderbeleid in de Belgische ontwikkelingssamenwerking

A. Belgische wet over internationale samenwerking

De Belgische wet over de internationale samenwerking (van 25 mei 1999) stelt dat de bevordering van gelijke kansen en rechten voor vrouwen en mannen een van de drie sectoroverschrijdende thema's moet zijn in het Belgische ontwikkelingsbeleid¹⁸. België doet aan gender-

verdeling van huishoudelijke en onbetaalde arbeid en aan de mogelijke impact van een beslissing op de rolverdeling in een samenleving, zijn ze een pak beter dan de gehanteerde indicatoren in de Millenniumdoelstellingen. De GDI is gebaseerd op de levensverwachting bij de geboorte, de educatie en het inkomen van de vrouw; de GEM baseert men op het aantal zitjes in het parlement, administratieve, professionele en technische jobs voor vrouwen en het inkomen dat ze daarbij verdient.

¹⁷ De Wereldbank stelt voor om vijf extra indicatoren te hanteren. Wereldbank, *Promoting Gender Equality and Women's Empowerment, Global Monitoring report 2007: Confronting the Challenges of Gender Equality and Fragile States*.

¹⁸ De twee andere sectoroverschrijdende thema's zijn milieu en sociale economie. De vijf sectoren waar de Belgische ontwikkelingssamenwerking in zal investeren zijn basisgezondheidszorg, onderwijs/vorming, landbouw/voedselzekerheid, basisinfrastructuur en maatschappijopbouw

mainstreaming en genderbudgettering¹⁹ en ondersteunt inspanningen rond gendergelijkheid van partnerlanden en partnerorganisaties via concrete projecten. Afhankelijk van de context ondersteunt ze ook positieve acties ten voordele van een benadeelde of ondervertegenwoordigde bevolkingsgroep. Door tijdelijke maatregelen is die groep in staat om de achterstand in te halen. Een voorbeeld hiervan is het vastleggen van quota's voor deelname aan activiteiten waarvan ze tot dan toe uitgesloten werden.

B. Drie actieterreinen in het genderbeleid

Het genderbeleid in de ontwikkelingssamenwerking is toegespitst op *drie actieterreinen*:

- 1) het wegwerken van de genderongelijkheid in het basisonderwijs (tot 12 jaar);
- 2) het recht op reproductieve en seksuele gezondheid en de strijd tegen HIV-AIDS;
- 3) de deelname van vrouwen bij de opbouw van vrede en veiligheid en de strijd tegen seksueel geweld.

Die actiepunten krijgen bijzondere aandacht zowel in de politieke dialoog met de partnerlanden en partnerorganisaties als bij de

---

/conflictpreventie. Verslag van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking, jaar 2006.

¹⁹ Gender budgettering is "een budgetanalyse in termen van gender en gelijkheid tussen mannen en vrouwen". Centraal staat dan de vraag of het beleid (en dus ook de middelen) de bestaande ongelijkheden zal afzwakken of eerder versterken. Vijftig landen zijn ondertussen met gendergevoelig budgetteren begonnen en elk land dat hiervan werk maakt, is een overwinning in de strijd naar meer gelijkheid tussen mannen en vrouwen.

programmering van acties en projecten²⁰. De Belgische regering financiert ad hoc ook bijkomende projecten en programma's die vanwege hun impact, nieuwe aanpak en langetermijnplanning in belangrijke mate bijdragen tot de lotsverbetering en gelijkberechtiging van vrouwen. Toch blijven tal van doelstellingen uit de Peking- en Millenniumverklaring dode letter.

Om erop toe te zien dat de gendergelijkheid goed wordt toegepast in het Belgische ontwikkelingsbeleid werd in 1994 de Commissie Vrouwen en Ontwikkeling (CVO) opgericht. Dit overlegorgaan, samengesteld uit vrouwenorganisaties, ngo's, universiteiten, genderexperten, DGOS en BTC adviseert de Belgische ontwikkelingsamenwerking rond vrouwenrechten.

C. Twee pijnpunten in het genderbeleid

We willen nu kort twee pijnpunten in het huidige beleid aanhalen, op basis waarvan we in een laatste hoofdstuk enkele beleidsaanbevelingen willen meegeven.

Vorming voor volwassen vrouwen?

In Millenniumdoelstelling drie staat duidelijk dat gendergelijkheid moet worden nagestreefd op *alle* onderwijsniveaus. Uit cijfers van 2007 blijkt dat er veel inspanning is geleverd om die gelijkheid te realiseren in de lagere school²¹. Tussen 1990 en 2005 nam overal ter wereld de participatie van meisjes in

---

²⁰ Verslag van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking, Marc Verwilghen, jaar 2002-2003.

²¹ VN, *Millennium Development Goals Report 2007* en World Economic Forum, *Annual Report 2007*.

de lagere school toe, al verschilt dit sterk van regio tot regio. Dit heeft ertoe geleid dat het analfabetisme onder meisjes is afgenomen. Maar er blijft een kloof tussen meisjes en jongens bestaan: van de 137 miljoen analfabete jongeren in de wereld is 63% vrouw. De grootste verschillen tussen jongens en meisjes doen zich voor in Sub-Sahara Afrika en Zuid-Azië.

Uit dezelfde cijfers van 2007 blijkt echter ook dat er veel minder inspanning is geleverd om de gendergelijkheid te realiseren voor de secundaire, hogere of buitenschoolse onderwijsniveaus²². Tot op heden blijft wereldwijd tweederde van de analfabeten vrouw. Dat zegt genoeg! Uiteraard blijft de investering in kinderen, de toekomst van elk land, noodzakelijk. Maar met een groter ontwikkelingsbudget (ter realisering van de 0,7-belofte) roepen we de regering op om ook te investeren in het vergroten van de basiscapaciteiten van *volwassen* vrouwen: in alfabetisering en beroepsvorming. Dit is ook vanuit verschillende redenen te motiveren²³:

- 1) Millenniumdoel 3 (gelijkwaardigheid bevorderen tussen mannen en vrouwen) zal anders gemist worden;
- 2) Van alle scholingsniveaus leveren de secundaire, hogere en buitenschoolse scholing de grootste meerwaarde op voor de positie van vrouwen in de samenleving en dit op verschillende manieren. Die scholing biedt vrouwen meer:
  - a. kans op hogere inkomens;
  - b. onderhandelingscapaciteit om meer middelen aan het gezin te besteden, wat het ganse gezin ten goede komt;
  - c. autonomie in het nemen van beslissingen (in het algemeen);
  - d. keuze om aan gezinsplanning te doen;
  - e. meer participatie in het publieke leven.
- 3) Door een hogere vorming zal de vrouw meer geneigd zijn meer van haar kinderen (langer) naar school te sturen.

Gelijke rechten voor man en vrouw!

Zoals we eerder hebben gezien bepalen de wet of culturele en religieuze tradities de tijdsbesteding, taken, rechten en plichten van mannen en vrouwen. In vele landen wil dit zeggen dat vrouwen minder kansen en rechten krijgen dan mannen. Om efficiënt te zijn moet men dus niet alleen diverse vormingstypes voor vrouwen uitwerken, maar er ook voor zorgen dat vrouwen de toegang tot die vormingsmogelijkheden krijgen. De Belgische ontwikkelingshulp en de regering in het Zuiden moeten zich dus op twee niveaus richten: het aanbod van adequate vorming vergroten enerzijds en de toegang voor vrouwen tot die vorming vergemakkelijken anderzijds.

De toegang tot vorming voor vrouwen blijkt vandaag nog de meeste problemen op te leveren. Zo stelt Professor Holvoet (Universiteit Antwerpen) dat de Belgische regering momenteel wel steun geeft aan onderwijs en vorming in het Zuiden, maar dat de toegang tot vorming en het wijzigen van de genderrelaties daarbij veel te weinig

²² Ibidem.

²³ UN Millennium Project, Task Force on gender Equality, *Taking Action: achieving gender equality and empowering women*, 2005.

aandacht krijgen: “... *Het is nochtans zo dat in heel wat gevallen de kloof tussen mannen en vrouwen zich ... veeleer stelt op het vlak van de opportuniteiten die vrouwen krijgen om de in hen gedane investeringen ook daadwerkelijk te gebruiken*”²⁴.

Wetten en beleidsbeslissingen spelen een cruciale rol in het bepalen van (de graad van) gendergelijkheid in een samenleving. Ze kunnen de vrouwenrechten beschermen of juist volledig tegenwerken. In sommige landen is geweld tegen vrouwen bijvoorbeeld geen misdaad. Zonder de wettelijke verankering van vrouwenrechten en implementatie van die wetten blijft elke gendergelijkheid een ijdele hoop²⁵. De Belgische overheid zou daarom naast adequate vorming voor vrouwen in het Zuiden ook meer moeten inzetten op het vergroten van de toegang tot die vorming en op het beleidsmatig afdwingen van gelijke rechten voor mannen en vrouwen. Ze zou in de financiële steun die ze geeft en in haar dialoog met de partnerlanden beide punten als prioritair naar voren moeten schuiven. Dit zal de “empowerment” van vrouwen aanzienlijk verbeteren.

7. Politieke aanbevelingen

In 2005 werden de doelstellingen uit de Peking- en Millenniumverklaring herbevestigd en de aangegane engagementen hernieuwd. De regering zal bovendien

²⁴ Nathalie Holvoet, *Evoluties in het ontwikkelingsdenken en -beleid. Nieuwe kansen voor gendergelijkheid*, 2007.

²⁵ UN Millennium Project, Task Force on gender Equality, *Taking Action: achieving gender equality and empowering women*, 2005.

meer middelen vrijmaken voor ontwikkelingssamenwerking: tegen 2010 wil ze 0,7% van het BNI aan ontwikkelingssamenwerking besteden. Er is dus ruimte voor extra initiatieven.

A. Nood aan een vierde actieterrein in het genderbeleid

Wereldsolidariteit vraagt met aandrang dat de Belgische regering een deel van dit extra ontwikkelingsgeld besteedt aan het uitbouwen van **een vierde actiedomein** in haar genderbeleid. In dit vierde actiedomein moet **de vorming voor volwassen vrouwen** centraal staan. Het moet als doel hebben de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt en in de gemeenschap van ontwikkelingslanden te bevorderen, in het bijzonder van vrouwen met een laag inkomen.

De Belgische regering moet met dit vierde actieterrein het warm water niet uitvinden. Ze kan die vierde actie uitbouwen aan de hand van de aangegane engagementen uit de Peking- en Millenniumverklaring. We denken daarbij in het bijzonder aan de twee actiepunten van het Pekingplatform. “*De ongelijkheden en onvolkomenheden in en ongelijke toegang tot onderwijs en opleiding wegwerken*” (nr. 2) en “*de ongelijkheden in economische structuren en beleidsmaatregelen, in alle vormen van productieve activiteiten en in de toegang tot hulpbronnen wegwerken*” (nr. 6). Voor een meer concrete uitwerking van die actiepunten, zie hoofdstuk vijf.

Zoals we in hoofdstuk zes zagen, investeert de Belgische regering wel in onderwijs voor meisjes, maar niet

of onvoldoende in vorming voor volwassen vrouwen. Bovendien wordt er amper bestudeerd of vrouwen wel in de mogelijkheid zijn (financieel of omwille van culturele en religieuze tradities) om vorming te volgen. Dit is echter cruciaal. Een vrouw kan zich maar ontplooiën wanneer ze als gelijke haar rechten kan uitoefenen en haar kansen kan benutten. Daarom moet een tweesporenbeleid uitgewerkt worden:

- gerichte en adequate vorming en competentieverwerving voor vrouwen;
- een betere toegang tot vorming voor de vrouw, o.a. door een adequaat wetgevend kader dat gelijke kansen en rechten voor mannen én vrouwen garandeert en door haar financieel en logistiek in staat te stellen vorming te volgen.

Uiteraard is er een grote rol weggelegd voor ontwikkelingslanden zelf. Maar ook de Belgische regering moet haar verantwoordelijkheid voor vrouwen in het Zuiden opnemen door beide punten als prioritair naar voren te schuiven. Op die manier kan de Belgische regering de leemte in haar genderbeleid deels opvangen.

B. Meer vormingsmogelijkheden en betere toegang tot vorming voor volwassen vrouwen!

België kan dit vierde actieterrein op drie niveaus uitwerken: via bilaterale, multilaterale en indirecte steun. Ten eerste, kan ze in haar beleidsdialoog met en steun aan regeringen in het Zuiden de noodzaak van vorming voor vrouwen en gendergelijkheid onderlijnen en aansturen op beleidsveranderingen. Ten tweede, kan ze internationale

initiatieven op dit vlak ondersteunen. Ten derde, zou de regering de vrouwen(bewegingen) moeten helpen zich te organiseren en eigen vormingstypes op te zetten. Op die manier kunnen vrouwen beter eigen en goed geïnformeerde keuzes maken en voor hun rechten opkomen.

Via bilaterale steun

Uiteraard is gender in eerste instantie een soevereine verantwoordelijkheid van het ontwikkelingsland zelf. Deze landen dragen een grote verantwoordelijkheid en moeten de internationale afspraken nakomen. Quasi alle ontwikkelingslanden waar België mee samenwerkt, hebben onderschreven dat gendergelijkheid een fundamenteel mensenrecht is en een belangrijke doelstelling in de armoedebestrijding. Zo onderschreven de meesten het mensenrechtenverdrag, de conventie over de eliminatie van de discriminatie van de vrouw (CEDAW), de Platformtekst van Peking en de Millenniumverklaring.

Maar ook België kan en moet haar verantwoordelijkheid hierin opnemen. Een regering in het Zuiden ontbreekt het soms aan middelen of politieke wil om een genderbeleid in de praktijk om te zetten. Daarom moet België in haar bilaterale dialoog aansturen op beleidsveranderingen in het betrokken land en er de financiële middelen tegenover zetten.

Helaas lijken donoren nog niet echt wakker te liggen van de wijze waarop partnerlanden met de genderproblematiek omgaan. De Europese Commissie gaf recent als

reden dat gendergelijkheid soms een zeer gevoelige zaak kan zijn²⁶.

Maar het thema kan ook omzichtig aangekaart worden in een beleidsdialoog tussen twee landen en blijkbaar gaat dit wel voor macro-economische thema's die mensen in het Zuiden direct treft in hun portemonnee. Professor Holvoet: *"Vanuit donoren worden zeer weinig externe prikkels gegeven aan het partnerland om inspanningen te leveren op het vlak van de integratie van een genderdimensie, terwijl deze prikkels er wel zijn als het gaat over pakweg macro-economische planning en beheer van publieke middelen"*²⁷. Belangrijk is dat het resultaat van die dialoog (gemaakte afspraken en beloften) ook wordt opgevolgd. Indien dit niet gebeurt, is de kans groot dat gemaakte beloften niet worden omgezet in concrete acties.

Concreet kan België in haar dialoog met regeringen in het Zuiden:

- erop aandringen dat de genderdimensie in de nationale armoedebestrijdingprogramma's (PRSP en Millenniumplannen) en het sectorieel beleid of de programma's geïntegreerd wordt en procedures opzetten voor het ex-ante en ex-post screenen op de gendertoets;
- aandringen op een ruime participatie en consultatie van het middenveld -zeker de vrouwenorganisaties en andere sociale bewegingen- bij de opmaak, het beheer, opvolging en evaluatie van het beleid en

²⁶ Communication from the Commission to the Council and European Parliament, Gender Equality and Women's Empowerment in Development Co-operation, COM (2007).

²⁷ Nathalie Holvoet, *Evoluties in het ontwikkelingsdenken en -beleid. Nieuwe kansen voor gendergelijkheid*, 2007.

de armoedebestrijdingprogramma's. Dit kan er voor zorgen dat ook vrouwen meer kansen krijgen om te participeren bij het (politiek) beleid.

Via multilaterale steun

Uit een evaluatie van professor Holvoet (Universiteit Antwerpen) kwam duidelijk naar voor dat de Belgische regering haar genderbeleid meer en beter moet vertalen naar concrete projecten²⁸. De regering kan dit o.a. doen door initiatieven te ondersteunen van internationale instellingen. Zo steunt de Belgische regering momenteel enkele internationale onderwijsinitiatieven. Een voorbeeld hiervan is de "Education For All" en het "Fast Track Initiative" (FTI), uitgewerkt om de Millenniumdoelstelling "gratis onderwijs voor meisjes en jongens" te bevorderen.

Het FTI legt bijzondere nadruk op het onderwijs voor meisjes, o.a. door de invoering van genderspecifieke indicatoren bij het beoordelen van educatieve programma's. Voor de periode 2004-2007 werd hiervoor een jaarlijkse bijdrage van 1 miljoen Euro voorzien²⁹. Maar de doelgroep zijn meisjes en niet zozeer volwassen vrouwen. Een gelijkaardig bedrag moet besteed worden aan competentieverwerving voor volwassen vrouwen.

De beste manier op multilateraal vlak is misschien de Decent Work-initiatieven van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). De IAO voorziet hierbij een internationaal kader voor het bevorderen van

²⁸ Nathalie Holvoet, *Evoluties in het ontwikkelingsdenken en -beleid. Nieuwe kansen voor gendergelijkheid*, 2007.

²⁹ Jaarlijks verslag van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking, jaar 2006.

gelijke toegang tot werk en sociale bescherming voor vrouwen en het bevorderen van sociale dialoog. Het kader stelt donoren ook in staat om de geboekte vooruitgang op het vlak van de bestrijding van genderongelijkheid op de arbeidsmarkt na te gaan. België zou aan deze programma's meer morele en financiële steun moeten geven.

Via indirecte steun

De Belgische regering kan ook indirecte steun geven aan organisaties en bewegingen uit het middenveld. Denk maar aan ngo's of vakbonden die projecten opzetten die dicht bij de bevolking staan (zoals het oprichten van scholen en organiseren van vorming) of organisaties die samenwerken met lokale bewegingen zoals vrouwen-groepen, coöperaties of plaatselijke ngo's en vakbonden.

Deze organisaties dragen op verschillende manieren bij tot de lotsverbetering van vrouwen in het Zuiden: door vrouwen te organiseren of via microkredieten, vorming, sensibilisering en belangenverdediging. Vaak doen ze verschillende zaken tegelijk. Al deze initiatieven hebben tot doel de positie van de vrouw in de samenleving te versterken. De Belgische regering moet deze initiatieven van plaatselijke organisaties steunen. Dat die initiatieven hun effect niet missen ziet Wereldsolidariteit dagelijks op het terrein.

C. Politieke actie van Wereldsolidariteit

Wereldsolidariteit wil in haar lente-campagne 2008 duidelijk maken dat investeren in vrouwen werkt. Het helpt niet alleen de vrouwen maar het ganse gezin en de samenleving

als geheel. Wereldsolidariteit vraagt daarom in haar politieke actie om meer middelen vrij te maken voor vorming en de toegang tot vorming voor vrouwen te vergemakkelijken. Deze vorming moet aansluiten bij de dagelijkse (beroeps)praktijk van de vrouw en haar op lange termijn mondiger en zelfstandiger maken. Meer in het algemeen dringt Wereldsolidariteit aan om van vrouwenrechten en empowerment een speerpunt te maken niet alleen in het beleid maar ook in concrete projecten op het terrein.

Om deze eisen kracht bij te zetten, organiseert Wereldsolidariteit een petitiekaart waarin deze eisen vermeld staan. De kaart zal verspreid worden naar de achterban van Wereldsolidariteit en overhandigd worden aan de Belgische minister van Ontwikkelingssamenwerking, samen met dit politiek dossier.

Besluit

Armoede heeft nog steeds een vrouwengezicht. Dit komt omdat vrouwen wereldwijd minder kansen en rechten krijgen dan mannen. Wereldsolidariteit is ervan overtuigd dat vorming een efficiënte manier is om de armoede onder vrouwen terug te dringen en om de gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bevorderen. Vorming vergroot de kansen van vrouwen op de arbeidsmarkt en zorgt voor een betere gezondheid van het ganse gezin. Vorming bouwt niet alleen verder op de capaciteiten van vrouwen; het geeft hen ook meer zelfvertrouwen, onafhankelijkheid en vrijheid van keuze om op die manier naar eigen keuze bij te dragen aan de ontwikkeling van hun gezin en die van de samenleving als geheel.

De Belgische regering onderschreef internationale afspraken om meer en betere vorming voor volwassen vrouwen te voorzien, o.a. in de Millennium- en Pekingverklaring. In de praktijk werd tot op heden weinig ondernomen om deze afspraken ook na te komen. Met deze politieke brochure wil Wereldsolidariteit de Belgische regering op haar beloftes en verantwoordelijkheid wijzen. We formuleren concrete beleidsaanbevelingen over hoe België een tandje kan bijsteken om die beloftes ook te realiseren.

Met het oog op de verhoging van het ontwikkelingsbudget (tot 0,7% van het Bruto Nationaal Inkomen) vragen we België een vierde actiedomein in haar genderbeleid voor het Zuiden uit te werken. In dit vierde actiedomein moet **de vorming voor volwassen vrouwen** centraal staan. De Belgische ontwikkelingshulp moet zich daarbij twee doelstellingen voor

ogen houden: het aanbod van adequate vorming vergroten enerzijds en de toegang voor vrouwen tot die vorming vergemakkelijken anderzijds.

De Belgische regering kan ontwikkelingslanden hierbij op verschillende niveaus helpen. Ten eerste kan ze in haar beleidsdialoog met en steun aan regeringen in het Zuiden de noodzaak van vorming voor volwassen vrouwen en gendergelijkheid onderstrepen. Ze kan aansturen op beleidsveranderingen, o.a. door er de nodige financiële middelen tegenover zetten. Want een regering in het Zuiden ontbreekt het soms aan middelen om een genderbeleid in de praktijk om te zetten. Ten tweede, kan ze internationale vormingsinitiatieven ondersteunen. Ten derde, moet de regering (vrouwen)-organisaties in het Zuiden ondersteunen. Want ondanks de moeilijke situatie waarin vele vrouwen zich bevinden, blijven ze niet bij de pakken zitten. Overal ter wereld bundelen vrouwen hun krachten. Ze richten coöperatieven op, organiseren vorming, vechten tegen onrecht dat hen wordt aangedaan of verdedigen gezamenlijk hun belangen.

Aan alle geëngageerde mensen vragen we om deze oproep mee te ondersteunen. Bij deze is ook u van harte uitgenodigd. Dat kan via onze petitiekaart. De kaarten willen we aan de Minister van Ontwikkelings-samenwerking overhandigen. Neem snel een kijkje op www.wereldsolidariteit.be want vorming is belangrijk wil men de positie van de vrouwen verbeteren en sociale inclusie en gelijkheid nastreven. Of om het met de woorden van de Indiase Ruby Manikan te zeggen: "Vorm je een vrouw, dan vorm je een heel gezin!"

COLOFON

Dit is een uitgave van Wereldsolidariteit vzw,
Haachtsesteenweg 579, 1030 Brussel
Tel: 02 246 36 85
e-mail: wereldsolidariteit@wsm.be – www.wereldsolidariteit.be

Redactie: Ann De Jonghe
© Januari 2008

De Lentecampagne is een samenwerking van Wereldsolidariteit met KAV, ACV, CM, KWB, OKRA, Vakantiegenoegens, KAJ en ACW.

Wereldsolidariteit wordt gesponsord door: groep ARCO, VDK-spaarbank, DVV, Dexia en DGOS, Directoraat Generaal voor Ontwikkelings-samenwerking.

191 landen ondertekenden een akkoord om tegen 2015 de armoede in de wereld te halveren. Voer samen met de Vlaamse Noord-Zuidbeweging actie om de politici aan hun belofte te herinneren én de lat hoger te leggen. Armoede moet de wereld uit!

www.detijdloopt.be